

Спеціалізованій вченій раді
Д 79.051.04
Чернігівського національного
технологічного університету

ВІДГУК

**офіційного опонента д.е.н., професора Вдовенко Наталії Михайлівни
на дисертаційну роботу Пінчук Аліни Олександрівни
на тему: «Стратегія забезпечення сталого розвитку сільського господарства
в умовах діджиталізації економіки України»,
подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним
господарством**

На підставі вивчення докторської дисертації, автореферату та опублікованих за дослідженою темою наукових праць здобувача, а також матеріалів щодо апробації та практичного впровадження результатів виконаного Пінчук Аліною Олександрівною наукового дослідження, можна констатувати наступне щодо актуальності, ступеня обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, достовірності та наукової новизни одержаних результатів, повноти їх викладу в опублікованих працях, та визначити загальну оцінку проведеного дослідження.

1. Актуальність теми дисертації та її зв'язок з науковими програмами, планами, темами

Сектор сільського господарства є одним із найважливіших в економіці України. Але світова фінансова криза, дефіцит бюджетних коштів, недосконала фінансова сфера досить негативно впливають як на становище економіки держави, так і стали загрозою для аграрного виробництва, від економічно ефективної роботи якого значною мірою залежить не лише матеріальний добробут громадян, а й економічна та політична стабільність держави взагалі. Економічний розвиток виробництва визначається темпами залучення

інвестиційних ресурсів, внутрішніми можливостями й резервами підприємств, використанням сучасних ринкових методів господарювання, ефективністю державного регулювання діяльності різних сфер виробництва й удосконалюванням ринкової інфраструктури. Недостатність власних ресурсів та невідповідність суб'єктів сільського господарства до роботи в умовах діджиталізації призвели до зниження обсягів виробництва, старіння основних фондів, погіршення фінансового стану підприємств. Застарілі фізично й морально технології й обладнання не дозволяють виробляти продукцію, яка за якістю та ціною відповідає вимогам конкурентного середовища. Низька продуктивність праці, недостатня завантаженість виробничих потужностей, високий рівень зношеності основних фондів, з одного боку, і нерозвиненість інвестиційно-фінансової системи, з іншого боку, роблять сільське господарство в Україні незахищеним при фінансово-економічних коливаннях в умовах цифровізації економіки.

Саме тому, вимагають поглибленого вивчення механізми та інструменти формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства на основі використання інноваційного потенціалу, підходи до визначення пріоритетності підприємств по залученню інвестицій, заходи регулювання розподілу цього виду ресурсів й ін. Крім того, потребують подальшого розвитку питання науково-методологічного забезпечення державної підтримки сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України.

Із вищезазначеного зрозуміло, що дисертаційна робота Пінчук А.О. виконана на актуальну тему, висвітлення якої є своєчасним доробком, який обґрунтовує новий підхід до вирішення наукового завдання стосовно розробки нових концептуальних підходів та науково-практичних рекомендацій щодо формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства України.

Дисертацію А.О. Пінчук виконано згідно планів НДР Чернігівського національного технологічного університету за темами: «Соціально-економічні проблеми сталого розвитку регіону» (номер державної реєстрації 0115U000891),

у межах якої розроблений механізм реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства України; «Розвиток економіки в умовах глобалізаційних викликів: національний та регіональний виміри» (номер державної реєстрації 0116U003596), де автором сформовані науково-методологічні підходи до стратегічного управління забезпеченням сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації національної економіки; «Методологія управління регіональними підприємствами різних організаційно-правових форм» (номер державної реєстрації 0115U000892), в рамках якої автором запропоновані напрями імплементації досвіду країн ЄС щодо забезпечення сталого розвитку сільського господарства України.

2. Загальна оцінка роботи, ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна

Аналіз поданого до захисту наукового дослідження, автореферату та публікацій дисертанта дозволяють дійти висновку про наукову обґрунтованість і достовірність викладених автором результатів. Достовірність отриманих та викладених у дисертаційній роботі наукових результатів ґрунтується на використанні загальнонаукових та спеціальних методів дослідження, залученні та аналітичному опрацюванні чинної нормативно-правової та інституційної бази у сфері забезпечення сталого розвитку сільського господарства, дослідженні й узагальненні результатів численних наукових розробок вітчизняних та зарубіжних фахівців, що проводять дослідження у сфері державного регулювання, розвитку сільського господарства, організаційно-економічного забезпечення тощо.

Достовірність та об'єктивність результатів і пропозицій підтверджується також логічною завершеністю виконаної дисертації, апробацією основних положень на міжнародних і національних науково-практичних конференціях.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у розробці та обґрунтуванні теоретико-методологічних засад і методичних положень, практичних рекомендацій щодо нового вирішення проблеми формування й

реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства з метою забезпечення надійності його функціонування в умовах діджиталізації економіки.

Основні положення дисертаційної роботи, що визначають її наукову новизну, розкривають мету та завдання дослідження.

Так, автором вперше запропоновано структурну модель розробки та реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України, яка передбачає об'єднання зусиль держави, суб'єктів сільського господарства, наукового сектору, громадськості та інформаційно-комунікаційних інституцій на всіх рівнях управління.

В роботі запропоновано вихідні концептуальні положення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації, в основу яких покладено розуміння цифрових технологій як невід'ємної характеристики організації сучасних бізнес-процесів в аграрному секторі економіки.

Дисертантом сформульовано методичний інструментарій обґрунтування потенційних можливостей забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України, який на підставі когнітивного моделювання дає змогу обґрунтовано підходити до вибору заходів, спрямованих на підвищення соціальних (заробітна плата в сільському господарстві та рівень якості життя в сільській місцевості), економічних (забезпеченість продуктами харчування, ресурсоефективність виробництва, забезпеченість власними оборотними коштами та інші) та екологічних (якість атмосферного повітря і ґрунтів, площа земель, зайнятих під органічне виробництво, кількість відходів, викидів та інші) показників функціонування сільського господарства.

Заслуговує на увагу удосконалена автором систематизація положення щодо функціонування механізму забезпечення сталого розвитку сільського господарства, який, на відміну від існуючих, включає в себе ключові структурно-функціональні елементи, які перебувають у синергетичній взаємодії (фінансово-економічний, нормативно-правовий, організаційно-інституційний, екологічний,

соціальний та інформаційний) та функціонують із дотриманням загальних і специфічних принципів (комплементарності; резильєнтності; алгоритмічності; діджиталізації; екологічності).

За результатами дослідження сформовано інструментарій узгодження орієнтирів сталого розвитку сільського господарства, який, на відміну від загальноприйнятої практики, ґрунтується на використанні форсайт-методології, що дає змогу ідентифікувати можливості нарощення ефективності сільськогосподарського виробництва з позиції вирішення соціальних завдань та захисту навколишнього середовища та вносити необхідні зміни в процес реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства.

Визиває певний інтерес удосконалена теоретична декомпозиція організаційно-економічного механізму реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України, що передбачає використання взаємодіючих і взаємодоповнюючих елементів, які мають складну, багаторівневу структуру: домінанти, цілі (економічні, екологічні та соціальні), принципи, суб'єкти, об'єкти, етапи реалізації, критерії оцінки результативності й інноваційну інфраструктуру (центри впровадження Blockchain-технологій; технопарки, технополіси; інноваційні біокластери; інноваційні фонди; центри трансферу інновацій; дорадчі служби; інноваційні інтеграційні структури).

Важливе значення має наукове обґрунтування необхідності імплементації Blockchain-технології в механізм реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства, яким притаманні властивості трансформативності, фундаментальності й довіри у вигляді реєстрів, traceability, смартконтрактів, токенизації активів, впровадження електронних грошей тощо.

Варто звернути увагу на елемент наукової новизни, який полягає в систематизації понятійно-термінологічної системи з питань забезпечення сталого розвитку сільського господарства, зокрема визначення поняття «сталий розвиток сільського господарства».

Значний інтерес становлять розроблені рекомендації щодо удосконалення

інструментів державного регулювання сталого розвитку сільського господарства, які ґрунтуються на узагальненні світового досвіду та передбачають дотримання сукупності принципів (централізація державного регулювання, комплексність, результативність та адаптація до вимог діджиталізації) та заходів (пряме фінансування, пільгове кредитування, надання податкових пільг і митні преференції).

Практичне значення мають пропозиції щодо забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах цифровізації, які враховують положення концепції «зеленої економіки» у контексті налагодження процесу виробництва органічної сільськогосподарської продукції та впровадження механізму кластеризації на основі біокластерів і сучасних технологій цифровізації.

3. Зміст та завершеність дисертації

У дисертації обґрунтовано теоретико-методологічні та прикладні аспекти формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства України.

Перший розділ «Теоретичні засади забезпечення сталого розвитку сільського господарства» розвинуто наукові погляди на забезпечення сталого розвитку сільського господарства; визначено складові системи державного регулювання забезпечення сталого розвитку сільського господарства; визначено напрями адаптації до вітчизняних реалій світового досвіду у сфері забезпечення сталого розвитку сільського господарства.

Другий розділ «Методологічні підходи до формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки» визначено методологічні основи забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації; обґрунтовано наукові положення щодо формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства; систематизовано фактори, які впливають на розвиток сільського господарства в умовах цифровізації національної економіки.

Третій розділ «Сучасний стан та особливості забезпечення сталого розвитку сільського господарства в Україні» здійснено оцінювання стану

функціонування сільського господарства України; проаналізовано ключові проблеми та фактори забезпечення сталого розвитку сільського господарства; оцінено рівень ефективності забезпечення сталого розвитку сільського господарства України.

Четвертий розділ «Інноваційно орієнтовані засади державної політики забезпечення сталого розвитку сільського господарства в контексті інформаційних трансформацій національної економіки» сформовано інституційні імперативи державної політики сталого інноваційного розвитку сільського господарства України; обґрунтовано інструментарій діагностики ефективності забезпечення сталого розвитку сільського господарства в Україні; розроблено концептуальні засади державної політики забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації.

В п'ятому розділі «Наукова концептуалізація стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України» сформовано концептуальний базис стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації; обґрунтовано структуру організаційно-економічного механізму реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства; визначено стратегічні детермінанти забезпечення сталого розвитку сільського господарства на засадах концепції «зеленої економіки».

Отже, зміст дисертаційної роботи засвідчує, що визначеної мети досягнуто, поставлені завдання виконано, висновки роботи є достатньо аргументованими.

4. Наукова цінність та практична значимість результатів дослідження

Теоретичне значення результатів дослідження полягає у виокремленні проблемної ситуації, нерозв'язаність якої стримує інноваційні процеси у сільському господарстві, в обґрунтуванні інструментів державного регулювання сталого розвитку сільського господарства, які ґрунтуються на узагальненні світового досвіду та передбачають дотримання сукупності принципів та заходів.

У дисертації розроблено та обґрунтовано методологічні підходи до розв'язання проблем забезпечення сталого розвитку сільського господарства.

Методичне значення наукових положень дисертанта полягає в удосконаленні методики оцінювання потенційних можливостей забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що висновки та рекомендації доведені до рівня конкретних рекомендацій у контексті формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства. Так, заслуговує на увагу запропонована здобувачем модель формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства комплементарного типу, яка ґрунтується на положеннях синергетичної парадигми, втілюється через встановлення її цілей, завдань, змісту та передбачає налагодження взаємодії держави, суб'єктів господарювання, науки та громадськості.

Слід зауважити, що окремі висновки та положення, сформульовані автором, можуть бути використані в перспективних наукових розробках, присвячених вивченню сталого розвитку сільського господарства.

Практична значимість результатів дослідження документально підтверджена відповідними довідками про впровадження в діяльність органів влади, місцевого самоврядування, підприємств та в навчальний процес.

5. Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій в опублікованих працях

Основні положення дисертаційної роботи А.О. Пінчук стосовно розроблення концептуальних основ і наукового обґрунтування методологічних підходів і практичних рекомендацій щодо формування стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації викладено у 40 наукових праць, у тому числі 1 одноосібній монографії обсягом 16,4 друк. арк., 1 колективна монографія обсягом 0,8 друк. арк.; 22 статті в наукових фахових виданнях та виданнях, внесених до міжнародних наукометричних баз даних – 12,6 друк. арк.; 17 публікацій – в інших виданнях апробаційного характеру – 2,2 друк. арк. Загальний обсяг публікацій становить 32 друк. арк., особисто автору належить 28,7 друк. арк. 3 наукових праць, які видані у співавторстві, у дисертації використано тільки ті ідеї, розрахунки і рекомендації,

які є результатом особистого дослідження і становлять індивідуальний внесок автора.

Зазначене вище та детальне вивчення наукових праць А.О. Пінчук дозволяє зробити висновок про те, що результати дисертаційного дослідження повною мірою оприлюднені до захисту дисертації та відображають елементи наукової новизни.

6. Оцінка ідентичності змісту реферату і основних положень дисертації

Автореферат повністю відображає сутність та зміст дисертації, наявною є ідентичність основних наукових положень і наукового внеску здобувача, що подано ним у послідовності від загального до конкретного. Наукові положення, висновки і рекомендації, які наведено здобувачем в авторефераті, належним чином розкриті, деталізовані та обґрунтовані у самій дисертаційній роботі.

Текст дисертації викладено науковим стилем, професійною українською мовою.

7. Дискусійні положення і зауваження щодо змісту дисертаційної роботи

Високо оцінюючи змістовність і значущість для теорії і практики розвитку економіки та управління національним господарством докторської дисертації А.О. Пінчук, є необхідність звернути увагу на деякі дискусійні положення:

1. У другому розділі (п.п. 2.1) представлені методологічні аспекти щодо формування механізму забезпечення сталого розвитку сільського господарства, який має свою природу, структуру й реалізується з метою отримання позитивних ефектів. Головним недоліком даної частини роботи є відсутність у ній обґрунтування сутності та взаємозв'язку складових даного механізму. Не зрозумілим залишаються питання: що автор розуміє під формуванням економічного середовища, яке зумовлює поведінку стейкхолдерів у процесі сталого розвитку галузі; які ж конкретні інструменти покликані забезпечувати реалізацію такого механізму; відсутні завдання та функції суб'єктів механізму; не достатньо розкриті суб'єктно-об'єктні зв'язки.

2. Розроблений автором науково-методологічний підхід до формування

концепції державної політики забезпечення сталого інноваційного розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації, наш погляд, потребує додаткової конкретизації вагомості впливу авторського інструментарію, включеного до вказаної концепції, задля забезпечення результативності використання технологій діджиталізації на сучасному етапі розвитку сільського господарства.

3. Недостатньо розкритими в аналітичній частині роботи з позицій обґрунтування концептуальних засад до побудови та реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства України є оцінка сучасного стану ефективності забезпечення сталого розвитку сільського господарства України та відповідні фактори (підрозділ 3.2-3.3). У цьому контексті, на нашу думку, варто було б глибше проаналізувати конкретні показники та параметри результативності, які відсутні у даному підрозділі, що надало б додаткової аргументованості пропозиціям дисертанта щодо запропонованих заходів з удосконалення підходів до формування та реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства України (підрозділ 5.2).

4. Дисертантці доцільно було б, при розгляді у п'ятому розділі найбільш поширених в Україні системно-універсальних характеристик сталого розвитку сільського господарства продемонструвати міжнародний досвід формування та реалізації дієвої політики держави у напрямку забезпечення сталого розвитку сільського господарства саме в умовах цифровізації, що опрацьовані органами місцевого самоврядування й адаптовані до умов функціонування у нестійкому економічному середовищі.

Зазначене дозволило б використати адекватні реальним соціально-економічним та виробничо-господарським процесам важелі впливу для узгодження існуючих взаємодій між суб'єктами господарювання та добору радикального інструментарію реалізації стратегії забезпечення сталого розвитку сільського господарства України в умовах діджиталізації.

5. Недостатньо обґрунтовані та потребують розширення запропоновані

автором методичні підходи до оцінювання результативності забезпечення сталого розвитку сільського господарства України (п.п 3.3), оскільки основні елементи представленого методичного підходу у дисертаційній роботі розглянуті не достатньо. Особливої уваги потребують погляди автора щодо складових системи показників когнітивного моделювання сталого розвитку сільського господарства.

6. Наявні деякі зауваження стосовно орфографічних та стилістичних неточностей.

Проте, наведені зауваження у більшості носять дискусійний характер та не знижують загальної позитивної оцінки теоретико-методологічної і практичної цінності опонованої дисертаційної роботи.

Дисертаційна робота є кваліфікованою науковою працею, виконаною автором особисто, характеризується єдністю і логікою викладення, містить науково обґрунтовані теоретичні результати та методичні положення, які мають безперечно корисну практичну значущість для ринкових трансформацій в науковій сфері і українській економіці.

8. Загальна оцінка дисертаційної роботи

За змістом і оформленням дисертація А.О. Пінчук на тему «Стратегія забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України» відповідає вимогам МОН України до дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук згідно пунктів 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями).

Зміст опублікованих наукових праць здобувача та автореферату достатньо повно відображають основні положення дисертації.

Автореферат є ідентичним щодо основних положень дисертації.

Результати дослідження апробовано на науково-практичних конференціях, використано у діяльності органів управління, наукових установ та практичній діяльності суб'єктів господарювання. Зауваження до роботи не знижують її наукової та практичної цінності.

9. Загальний висновок

Дисертаційна робота А. О. Пінчук на тему «Стратегія забезпечення сталого розвитку сільського господарства в умовах діджиталізації економіки України» є самостійною, завершеною науковою працею, в якій отримані нові, науково обґрунтовані результати, що в сукупності вирішують важливе науково-прикладне завдання щодо забезпечення розвитку сільського господарства на засадах сталості.

За своїм змістом, актуальністю, новизною, важливістю одержаних автором наукових результатів, їх обґрунтованістю і достовірністю, а також практичною цінністю сформульованих положень і висновків, дисертаційна робота Пінчук Аліна Олександрівна відповідає вимогам пп. 9, 10, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями), а її автор заслуговує на присудження наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент

доктор економічних наук, професор

Заслужений працівник сільського господарства України

завідувач кафедри глобальної економіки

Національного університету біоресурсів

і природокористування України

Міністерства освіти і науки України

Н. М. Вдовенко

У. У. Батушкін